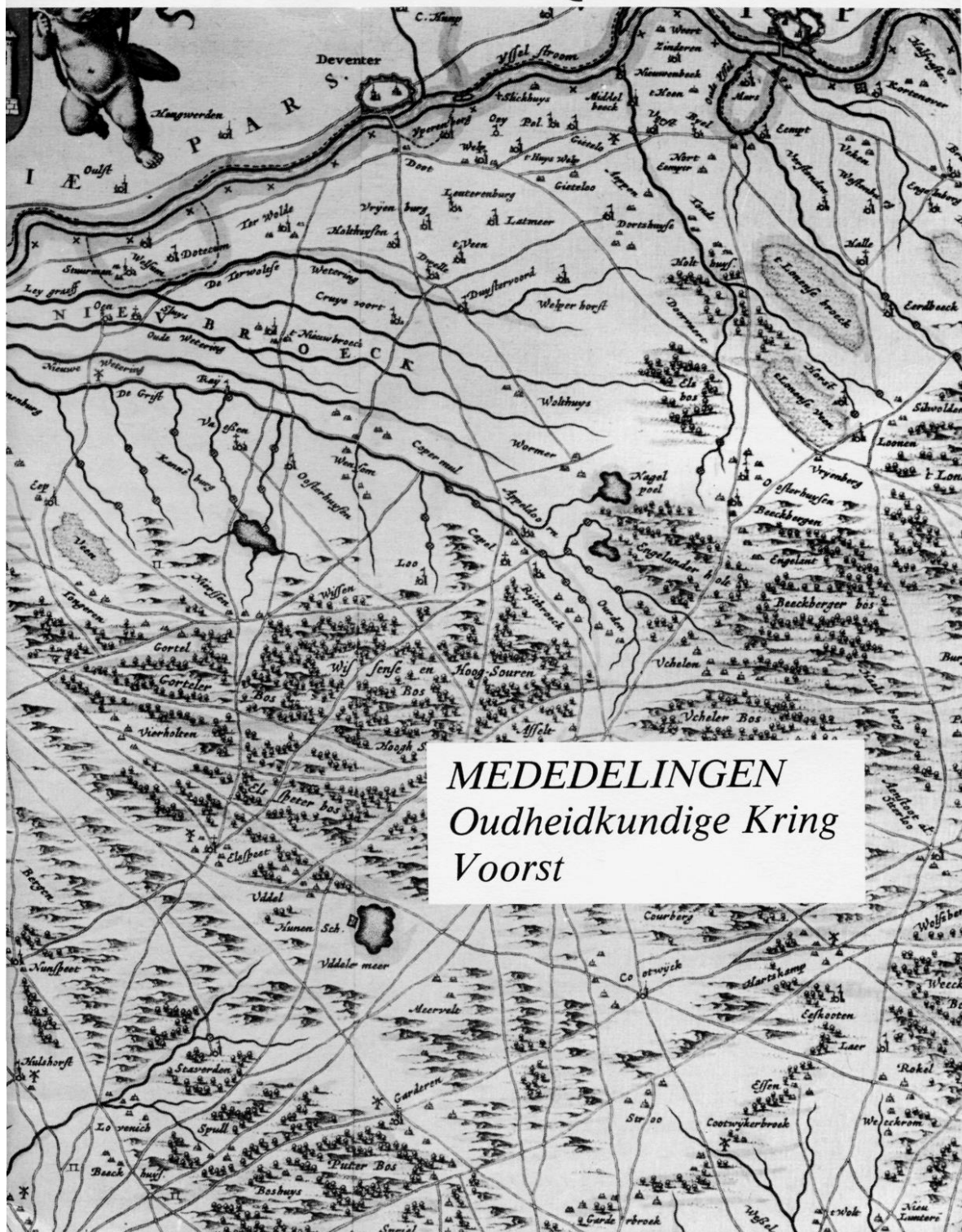

Jrg. 14
1991 NR. 1

''Kroniĳck''

Oudheidkundige kring Voorst

14e jaargang nr 1.

Bestuur:
Voorzitter : Mr C.G. Bieze-van Eek, Rijksstraatweg 103,
7391 MK Twello, tel. 05712-74859
Secretaris : L. Sevenster, Schakewijkpad 11
7391 TJ Twello, tel. 05712-72037
Penningmeester : B. v/d Hoek, H.W. Iordensweg 47
7391 KD Twello, tel. 05712-71247
Leden : A.J. Bessels, Enkweg 9a Posterenk
Mr J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10 Zutphen
H.J. ten Hove, Tuinstraat 24 Voorst
J. Lubberts, Kon. Wilhelminastr 10 Terwolde
Redactieadres : J. Lubberts, Kon. Wilhelminastraat 10
7396 AJ Terwolde, tel. 05717-1760

De contributie bedraagt Fl 25,- per persoon. Voor gehuwden
of samenwonenden op hetzelfde postadres Fl 30,-.

Inhoud.

blz. 2	Een nieuwe verzameling.	L. Sevenster.
blz. 3	Documenten van emigranten.	L. Sevenster.
blz. 4	Oude foto's spreken.	L. Sevenster.
blz. 4	Van op den Toega naar Teuge.	A.J. Fransen,
blz. 7	De goeie olde tied.	W. Huisman,
blz. 10	Marie van Vorst Williams.	L. Sevenster.
blz. 14	Ons fotoarchie.	L. Sevenster.
blz. 14	De "Parkeler" in Twello.	L. Sevenster.
blz. 21	De dorpskerk van Twello deel 16.	D. Lekkerkerker,
blz. 26	Een bouwkundig raadsel.	L. Sevenster.
blz. 28	Nieuwe uitgaven.	J. Lubberts.

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN OVERGENOMEN ZONDER TOE-
STEMMING VAN DE REDACTIECOMMISSIE.

EEN NIEUWE VERZAMELING

Onze vereniging heeft nooit een eigen verzameling van kranten, tijdschriften, brochures en boeken op historisch gebied verzameld, omdat alle werken bij de diverse bibliotheken kunnen worden opgevraagd.

Toch blijkt, dat lang niet alle uitgaven nog voorradig zijn bij de bibliotheken, omdat ze kapotgelezen en daarna opgeruimd zijn, of omdat het uitgaven zijn die men niet heeft aangeschaft, zoals jubileum-uitgaven van een muziek- of sportvereniging, herdenkingsboekjes van ondernemers, etc.

Het bestuur heeft dan ook besloten een vakbibliotheek "geschiedschrijving in de regio der gemeente Voorst", op te zetten en deze (op een later tijdstip) open te stellen voor onze leden. Het betreft de volgende onderdelen:

- a. oude kranten en tijdschriften van voor 1950,
- b. boeken en naslagwerken,
- c. jubileumuitgaven van verenigingen, bedrijven, scholen,
- d. jaarverslagen, folders, brochures, toneelboekjes, tentoonstellingsgidsen, affiches.

Mocht u materiaal voor onze verzameling beschikbaar hebben, dan verneemt het secretariaat dit volgaarne van U.

Wij zullen U in elke Kronijck op de hoogte houden van onze nieuwe aanwinsten.

Onze bibliotheek start met de volgende uitgaven:

A. Boeken

1. Teuge "Op Den Toega", de Teuge toen en nu, J.J. Speelziek, 1981.
2. 100 jaar St. Martinuskerk Duistervoorde, Henny van Vught e.a., 1988.
3. Voorst en omstreken rond 1900, Voorster Belang en Omstreken, 1978.
4. De Marken onder Brummen en Voorst vallende, Mr. Sloet (fotocopie).
5. Geschiedenis van de Serviceflat "De Nieuwenhof" in Voorst H.J. ten Have e.a., 1984.
6. 765-1965, 1200 jaar Wilp, J. Vredenberg, 1965.
7. Voorst, Ooievaarsdorp.
8. Uit de geschiedenis van Twello, Mr. H.H. Everts, 1928.

B. Kleine uitgaven

9. Muziekvereniging "Ons Genoegen" Terwolde, 1900-1990.
 10. Opening van het nieuwe Gemeentehuis in Twello, 1982.
 11. HETO-landdagen, 17-18-19 augustus 1990 (Jong Gelre Terwolde en Nijbroek).
 12. Open Kaart, Goed Wonen bestaat 70 jaar, 1990.
 13. "Cannonsshot", ter herdenking van de operatie, 1945-1990.
-

C. Giften

Van de schrijvers:

14. Molenhistorie van Terwolde, Mr. J.H. Hermsen, 1990.
15. Van De Kar Af Gezien, oorlogsboek van A.A. Bloem door W.J.Th. Bloem, 1990.
16. Landbouwonderwijs, Twello, 1903-1983, L. Sevenster, 1983.
17. Van Op den Toega naar Teuge, J.J. Speelziek, 1990.

Van de eigenaren:

Van mevr. Drs. N. Wissema-Goossens, Twello

18. Geïllustreerde Gids voor de Omstreken van Twello, uitgave G.J. Lankkamp, Deventer, ongeveer 1925.

Van de heer J.J. Speelziek, Teuge

19. Eben Haezerschool, Teuge, 1933-1983.
20. Luchthaven Teuge, International Airport, 1979.

Uit de nalatenschap van ons overleden lid, de heer Ir. W.A. van de Werf uit Voorst, mochten wij van de erfgenamen de volgende goederen ontvangen:

- a. een serie dia's van de Nieuwenhof, voor de afbraak van de villa door de architect gemaakt
 - b. een serie boeken:
21. Dat Huus toe Empe, Mr. J.C. Wilhelmy van Hasselt, 1966.
 22. Geschiedenis van Terwolde en Nijbroek, J. Vredenberg, z.j.
 23. De geschiedenis van dorpsherberg De (Bonte) Beer in Voorst, Mr. J.H. Hermsen, z.j. (1986).
 24. Hof te Voorst, L.A.J.W. Sloet van de Beele, 1863, her-uitgave gemeente Voorst.
 25. Grepen uit de geschiedenis van Voorst en Klarenbeek, 1900, her-uitgave gemeente Voorst.
 26. Geschiedenis van Gelre, deel I, Dr. W. Jappe Alberts, 1966.

DOCUMENTEN VAN EMIGRANTEN.

In deze Kronijck vindt u het artikel over Mr s. Marie van Vorst. Natuurlijk proberen Amerikanen documenten te traceren die licht kunnen werpen op hun geschiedenis.

Wij hebben een verzoek gekregen van Dr A. Bor uit Ede om hem te helpen met het verzamelen van brieven die emigranten aan hun familie in Nederland schreven. Deze brieven zijn van zeer groot belang, omdat ze van de reis vertellen of van de leefomstandigheden in het Nieuwe Vaderland.

In samenwerking met Dr H.J. Brinks, archivaris van het Calvin College in Grand Rapids in de staat Michigan, probeert Dr Bor deze documenten op te sporen en te bewaren. Het gaat dus om correspondentie tussen Amerika en Nederland. Van zo'n brief wordt een copie gemaakt (het origineel krijgt men vrijwel per omgaande post terug) en opgestuurd naar Dr Brinks. Het gaat dus om brieven van of naar de V.S. of Canada uit de periode 1840-1980. U kunt ervan op aan, dat op geen enkele manier misbruik zal worden gemaakt van iemands privacy.

Wanneer u bovenvermelde correspondentie in uw bezit heeft, gelieve u contact op te nemen met Dr A. Bor, Beatrixlaan 7, 6713 PR Ede, tel. 08380-13695.

De secretaris van de O.H.K.

OUDE FOTO'S SPREKEN

Op een mooie voorjaarsdag in 1916 besloot een aantal jongelui uit Nijbroek uit rijden te gaan met hun rijwiel. De heren in het mooie pak, een cravatte om de hals en met netjes gepoetste schoenen, de dames met de lange jurk en de zondagse hoed op, en zo ging men over de Middendijk richting Oene. Een rondreizende fotograaf kwam het gezelschap tegen en men wilde gaarne op de kiek. Het resultaat vindt u op bijgaande afdruk. Bij deze wil ik "Plaatselijk Belang Nijbroek" dank zeggen voor het reproduceren van de foto uit kun collectie.

Op de foto staan de volgende Nijbroekers afgebeeld van links naar rechts:

B. Kers, G. Witteveen, mej. A. van Vemde, mej. D. Gerritsen, mej. M. van Vemde, soldaat E. van Brink, G. Huisman, H. Kluin, een onbekend jongetje, H. Pannekoek, G. Jansen (de bakker) en W. Kers.

L. Sevenster.

"VAN OP DEN TOEGA NAAR TEUGE"

Veel belangstelling voor presentatie-avond Teugs geschiedenisboek.

Op donderdag 22 november 1990 werd door de Oudheidkundige Kring Voorst een zeer gevarieerde avond voor leden en verdere belangstellenden gehouden in het cafe-restaurant "De Zwaan" te Teuge.

De grote zaal was met de bijna tweehonderd aanwezigen geheel gevuld, toen bestuurslid J. Lubberts als eerste spreker het uit diverse onderdelen bestaande programma voor deze avond aankondigde.

Hoofdthema van de avond was de presentatie van het boek over Teuge "van Op den Toega tot Teuge", geschreven door het O.K.-lid de heer J.J. Speelziek uit Teuge.

Het sierde ongetwijfeld de organisatoren en de diverse sprekers van de avond dat ondanks het fikse lijstje programmapunten, de gang van zaken binnen het gestelde tijdschema kon worden afgewerkt, terwijl toch elk programma-onderdeel tot zijn recht kwam.

Levende archieven.

Na de introductie door de heer Lubberts, die tijdens zijn speech in het kort de diverse activiteiten van de Oudheidkundige Kring en de groei van het ledenbestand memoreerde, kwam de heer J. Haverkamp uit Teuge aan het woord, die aan de hand van dia's van oude, veelal vooroorlogse foto's in dialect de Teugse geschiedenis memoreerde. Zijn verbazingwekkend grote kennis van feiten, humoristische voorvallen, personen en situaties uit het verleden van het dorp Teuge en directe omgeving maakten deze dia-presentatie extra kleurrijk. Dit gaf een van de volgende sprekers, de heer Van Blommestein, aanleiding om te wijzen op het belang van de aanwezigheid van "levende archieven" in een gemeente, nodig om naast een goed monumentenbeleid ook de cultuur-historische waarden te behouden door personen die door kennis van historische feiten en situaties daar een speciale kleur aan kunnen geven.

De heer L. Sevenster uit Twello kwam hierna aan het woord, die de gemeentelijke en rijksmonumenten in Teuge en omgeving aan de hand van dia's liet zien.

De pauze die hierna volgde werd gebruikt voor o.a. een verloting en de presentatie van een ansichtencompositie uit ongeveer 1925 van het dorp Twello.

De geschiedenis van Teuge; ook van landelijke betekenis.

Na de pauze volgde de presentatie van het boek "Van op den Toega naar Teuge" over de Teugse geschiedenis, geschreven door de Teugse auteur J. Speelziek.

Het 133 pagina's tellende geïllustreerde boek is eigenlijk een vervolg op het destijds verschenen boekje "Op den Toega" van de hand van dezelfde schrijver.

De waarde van het thans door de heer Speelziek geschreven boek is naar mijn mening vooral gelegen in het feit, dat hij - naast een geschiedkundige uiteenzetting over o.a. diverse historische objecten in Teuge en omgeving - ook de sluier optilt over een stuk geschiedschrijving over de Tweede Wereldoorlog over Teuge dat landelijk nog onbekend is, doch wel van betekenis is.

De betrokkenheid van de Koninklijke Familie hierbij vanwege persoonlijke herinneringen hieraan, mag blijken uit het feit, dat het eerste exemplaar van het Teugse boek aan Z.K.H. Prins Bernhard is aangeboden, zo bleek uit de woorden van de heer Speelziek. De Koninklijke Familie landde op 2 augustus 1945 op het vliegveld Teuge en zette daarmee voor het eerst weer voet op vaderlandse bodem, na een jarenlange ballingschap in Canada vanwege de Duitse bezetting.

Dat leden van het Koninklijke Huis in de jaren daarna Teuge niet zijn vergeten, bleek uit diverse bezoeken, laatstelijk nog in 1990 door Z.K.H. Prins Bernhard en H.M. Koningin Beatrix.

Het boek vormt ongetwijfeld een waardevolle aanvulling op de geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog, omdat feitenmateriaal op schrift is gesteld, dat voor zover mij bekend niet eerder is geboekstaafd.

Aan de orde komt o.a. de bouw door de Duitsers van een groot kampement in Teuge, compleet met bunkers en uitkijktorens met verdere uitbouw van het reeds ver voor de oorlog gestichte vliegveld.

Schoenwinkel en malerij fam. Bonekamp, 1920. Hoek Teugseweg - Rijksstraatweg. Van L. naar R., een bezoeker J. Bonekamp, G. Bonekamp, A. Haverkamp en A. Bonekamp.

Het complex werd in de Duitse oorlogsarchieven als "Fliegerhorst Teuge" aangeduid.

Het uitgebreide complex werd door de Duitsers echter zo gecamoufleerd opgesteld, dat het uit de lucht leek op een plattelandsdorpje. De bunkers werd het uiterlijk aanzien van een woning gegeven.

Het complex ontsnapte op 22 februari 1944 op het nippertje aan een geallieerd bombardement.

Kamp Teuge fungeerde als opleidings- en doorgangskamp van de Duitse Wehrmacht.

Bij de bevrijding in april 1945 kwam ook Teuge korte tijd in de vuurlinie te liggen tijdens de operatie "Cannonshot".

Operatie "Cannonshot" was een groot geallieerd offensief waarbij de bevrijders via een oversteek over de IJssel bij Gorssel en Wilp, via o.a. Twello, Teuge en Apeldoorn, doorstootten richting Barneveld. Honderden Duitse en Canadese militairen sneuvelden bij die doorstoot. Om de overledenen snel te kunnen begraven werd o.a. in Teuge bij Rijksstraatweg 229 in allerijl een noodbegraafplaats voor de gesneuvelde Canadezen van het onderdeel "Hastings & Prince Edward Regiment" ingericht. 18 Canadezen verloren bij de bevrijding van Teuge het leven.

Teuge als een befaamde pleisterplaats.

In het boek van de heer Speelziek komen ook andere, zeer interessante aspecten van de Teugse geschiedenis aan de orde, zoals de periode van het verblijf van de Molukse bevolkingsgroep in het kamp Teuge en de vroegere functie van Teuge als een belangrijke pleisterplaats aan De Hessenweg en later de Rijksstraatweg, in de wegverbinding Utrecht-Deventer-Duitsland.

De herberg "De Zwaan" in Teuge lag juist op het punt waar de belangrijke Hessenweg tussen West-Nederland en Duitsland zich in tweeën splitste. Bij zo'n herberg was het altijd een grote drukte van aankomende, uitrustende en vertrekkende reizigers. De paarden van de rijtuigen werden uitgespannen in de uitspanning, die ook een doorrijstal kende. Een zelfde situatie trof men bijvoorbeeld aan op de Woeste Hoeve ten zuiden van Apeldoorn, een andere befaamde pleisterplaats op de Veluwe. In de 19e eeuw kwam daar nog de drukte van tol nr 15 bij, een van de 16 rijkstollen in de belangrijke verkeersroute Utrecht-Deventer, een route die dwars over de toen nog onherbergzame Veluwe voerde. De Tol bij Apeldoorn, de Echoput en Tolnegen bij Voorthuizen waren andere bekende pleisterplaatsen op die route.

Een steenworp afstand van "De Zwaan" lag een andere, bekende eeuwenoude herberg: "De Roskam", later "De Olde Herberg" geheten. Tot 1962 was deze herberg een bekend chauffeurscafé. De Al snelweg bestond toen nog niet. In dat jaar viel de herberg onder raadselachtige omstandigheden ten prooi aan het vuur.

Het boek gaat voorts in op tal van wetenswaardigheden over tal van plekken in en rondom Teuge, zoals de mysterieuze "Trienenbolt", de zeven vlessen (heidevennen), waarvan alleen de vijver voor "De Wellen" in Apeldoorn nog over is, en het romantische "Hof der lusten".

Na de presentatie schaften velen zich een exemplaar van het boek aan.

De Oudheidkundige Kring kan op een geslaagde avond terugzien.

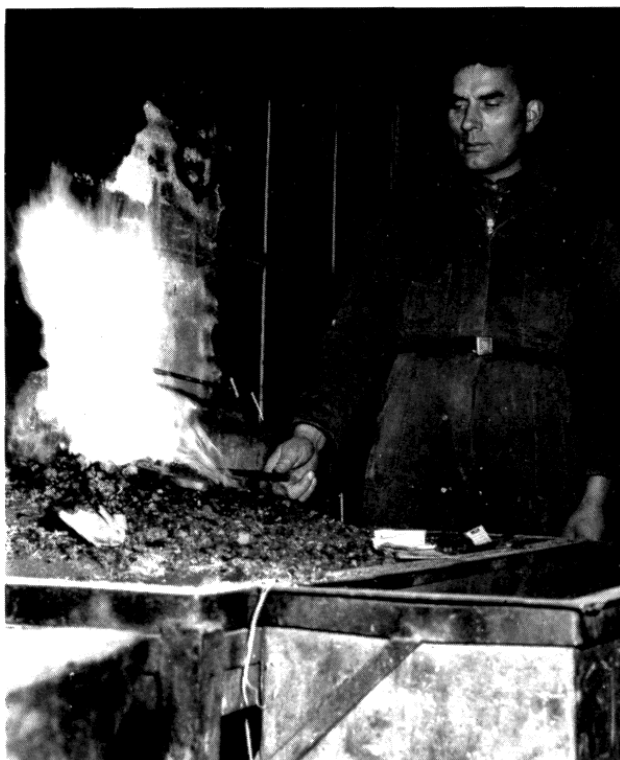
A.J. Fransen.

DE GOEDE OLDE TIED.

1 .Bin op het platteland geboren
Als een zeune van de smid
Wie lééft hier met elkander
Tot an 't ende van de rit. | 2. Wil dan ok iets vertellen
Verhaol, langs de IJssel-
stroom
Van die olde smederieje
Bie die grote lindeboom. |
|--|--|

3. O, olde trouwe linde
Je staot op dierbare grond
Deurumme, ik oe zo beminde
det hier mien wiegje stond.

5. Ze kwamen toen van verre
Wie heurden veul verhalen
In spannen te geliek
t Was un tied van warken
Maar ok van romantiek

A. Berghuis bij het smidsvuur.

11. De boel was dreuge lopen
Zei, man dat dooj verkeerd
Geef de busse maor met vet
Dat hebben wie er ange-
smeerd.

13. Bin met de boer, naor huus
egaon
Op de dele, eerst het vee
bekeken
Toen de pompe gerepareerd
Daornao in de keuken neer-
gestreken.

4. Vele joaren lang
Heb ie, hier dienst e daon
Veur schadu, en veur regen
Als parasol, bie ut peerd
beslaon.

6. Wie heurden veul verhalen
Van de boer, of van zien
knecht
Wie mosten de vaak urn la-
chen
Zie waren o, zo echt.

7. Een ding is mien bie eble-
ven
Heb der eerst over naoge-
dacht
t Was in mien jonge jaoren
Dat ik bie un boer, un wark-
bezoek bracht.

8. Kreeg boodschap van een
klante
De ploeg, en de pompe was
kapot
Mos zo gauw meugeluk kommen
Met water halen, liepen ze
zich rot.

9. Met een tasse vol gereed-
schap
Bin naor die boer toe e gaon
Bie de achterdeur, kwam hij
naor buuten
Had zien middag dutje net e
daon.

10. Kwam met de boer in de
schure
Waor zien ploeg stond
Het ene wiel, zat vastte
Jao het wol niet rond.

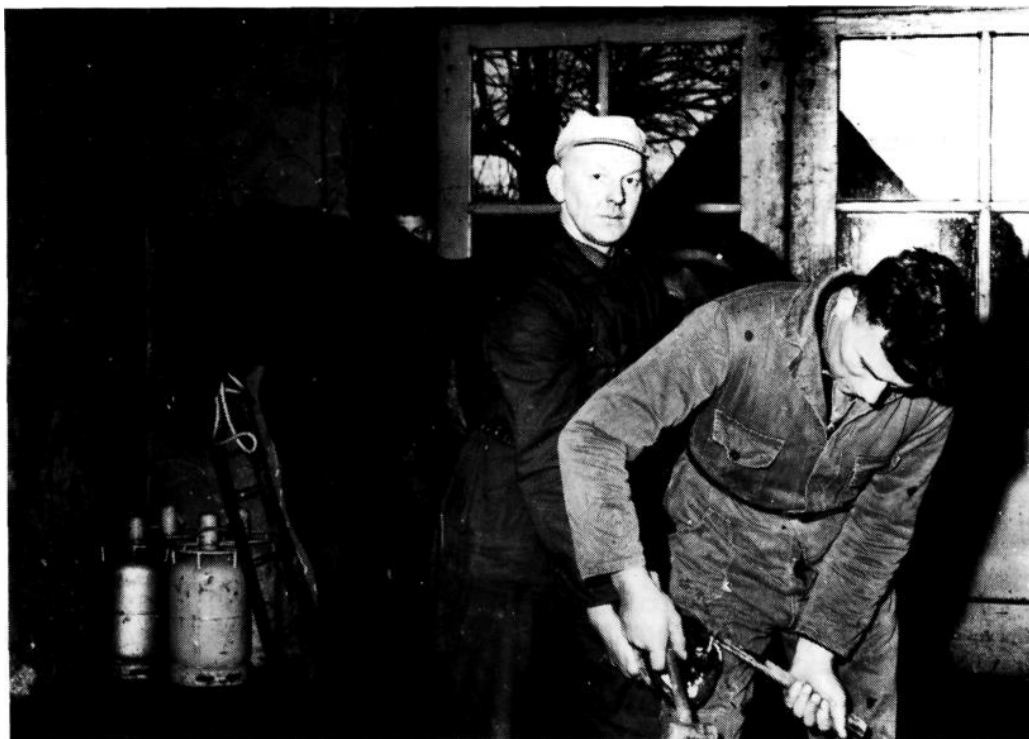
12. In de hilde was ant stoe-
ien
De knecht, met de boer
zien wief
De boer zei, zo nauw kunne
wie niet kieken
Dat heurt, bie ons, biej
het ongerief.

14. In de keuken, was een knap-
pe deerne
De koffie, stond al klaor
Ze had, van die mollige
benen
En dat mooie bonde haor.

-
15. Toen de koffie op was,
ging ze noar de geute
En de boer der achter an

Heurde hem, een smukske
geven
Jao, doar schrokke ik nog
van. | 16. Bin toen Maor vertrokken
In de deure, bleef ik
stoan

Ze pakten mekare urn de nek
ke
En bint de dele op e gaon. |
| 17. Buuten, dacht ik bieje mien
zelven
Mien harte klopte, er nog
van
Hoe mooi het boeren leaven
In deze tied, nog wezen kan. | 18. Jalozie, is hier niet neu-
dig
Alles geet, also zien gang
Zol ut altied maor zo blie-
ven
Jao, ut hele leaven lang. |
| 19. Op een dag, kreeg boodschap
Mos naor olde Mie, en Hen-
drikjan
De kachel wol niet branden
De piepe was kapot, dat kump
durvan. | 20. Hendrikjan, zat bieje de
kachel
Met de piepe in de mond
Mie, lag in de bedde kaste
Die vuulde, zich niet ge-
zond. |

A. Berghuis beslaat een paard. Links de Hr. Hofman.

-
21. Ze had het op de borste
Alles zat van binnen vast
Met een warme krukke
Had ze toch, de minste last. | 22. Volgende dag, mos de ka-
chelpiepe maken
's Middags kwam olde Mie,
toen an
Ze mos naor stoeten Gait
de bakker
Een breutje halen, en te-
bak veur Hendrikjan. |
|--|---|
-

-
23. Mie, hef gisteraovend un
klaore e nommen
Bin noen, God zei dank
Heleraaol weer de olden
En mien water, is weer
blank.	24. 't Buuten gebied, wordt
verder afgebroken
Ut is een teken aan de
wand
Een mense wil graag wonen
Als t kan, ok op ut plat-
teland.
25. De overheid, is niet al-
tied mien beste vriend
Dat heb ik in de loop der
jaoren wel geleerd
Want als die luu mot kiezen
Dan wed ze toch, op vetste
peerd.	26. Noen is te tied, toch an-
ders
Vremden hebben huuskes in
bezit
En ze leeft, noen met een
ander
Op de helfte van de rit.
27. Vele jaoren later
Wie had dat ooit gedacht
Kwam de diesel motor
Met zien viefstig peerde
kracht.	28. Die brocht, een ummekeer
in t laeven
Veur mens en ok veer 't
dier
Wie kunt noen korter wer-
ken
Krieg meer tied, veur ons
plezier.
29. De peerde bint vertrokken
Kleine boeren bint e gaon
Deur al die veranderingen
Hebben wie ok afgedaon.	30. Voak denk ik, an die tied
terug
Soms is het net een droom
Maar ik hou nog, van die
olde smederieje
Biej die grote lindeboom.

W.H. Huisman.

Marie van Vorst Williams president of the Van Vorst Associates

I. Een Amerikaanse Lady.

Op een woensdagmiddag, medio december 1990, werd ik benaderd door de hotelhouder van "De Kop'ren Smorre" in Markelo of ik een Amerikaanse dame wilde rondleiden in het dorp van de "roots" van haar familie, het dorp Voorst.

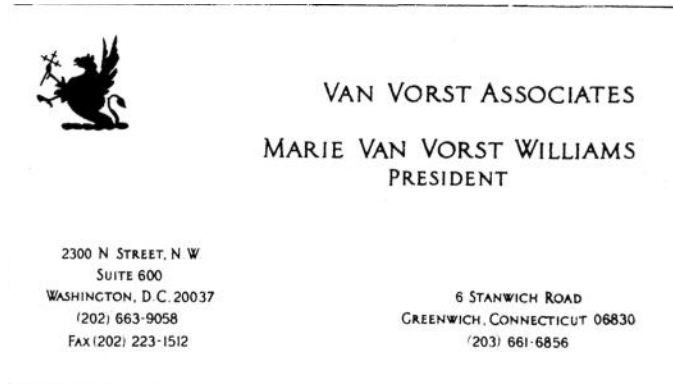
Mrs. Marie van Vorst Williams was voor zaken naar Europa gekomen en ze combineerde deze reis met het nasporen van haar voorouders. Bij haar bezoek aan het Rijksarchief in Den Haag kreeg zij de notities van Louis P. de Boer A.M. die hij in 1923 op schrift had gesteld. De notities heten:

Cornelis van Voorst (1580-1638),
First Director of the Colony of Pavonia
in the later New Yersey (1630-1638).

Na bestudering van de 26 bladzijden van de notities ging Mrs. Van Vorst naar de V.V.V. Den Haag die haar vertelde, dat er een dorp Voorst bij Zutphen lag en dat er ook nog een kasteel Voorst bestond. Zij nam toen het besluit tijdens haar eerste

Europese tour zowel het dorp als het kasteel Voorst te bezoeken en dat moest op zaterdag en zondag gebeuren. Zakelijk moest ze maandag weer in Den Haag zijn en op dinsdag had ze een gesprek op topniveau met Europese Telecom-deskundigen. Na een tweedaagse vakantie in Berlijn zou ze vrijdag weer huiswaarts vliegen.

Via de VVV Twello werd de secretaris van de Oudheidkundige Kring Voorst ingeschakeld en zo doende kwam ik "in the picture". Ik had de smid van Gietelo, de heer Huisman, gevraagd mij te assisteren bij de rondleiding in Voorst en hij be-reidde ons bezoek prima voor. Per huurauto meldde ze zich tegen half twee bij de Poster-enkse carpool-plaats van de A-1 en ik begeleidde haar daarna naar de heer Huisman. Gedrieën gingen we toen naar ons doel en tijdens de rit vertelde de Amerikaanse dame dat ze een echte nazaat van een Van Voorst was en de oer-van Voorst kwam natuurlijk van het kasteel Voorst bij het dorp Voorst.

Het visitekaartje van de Ame-rikaanse lady, die het dorp Voorst heeft bezocht,

II. Historisch Voorst.

Onze rondleiding begonnen we bij het kasteel "De Nijenbeek". Wonderful, impressive, what a ruine, it's great, maar we hebben haar wel verteld, dat het nooit haar familie-stamslot is geweest. Daarna ging het naar Voorst, waar we toeristische kiekjes hebben gemaakt van Marie van Vorst en het plaatsnamenbord. Vervolgens naar de N.H. kerk, zowel het exterieur als het interieur trok haar belangstelling, (de rondleiding door de heer H.E. Kloosterboer vond ze prachtig), maar waar was nu de van Voorst-kerkebank, waarom was er geen Van Voorst-grafsteen, hadden haar voorouders geen glas-in-loodraam met het familiewapen geschonken in de 15e of 16e eeuw? "What a pity!"

Een rondleiding rond de oude boerderij "De Keizershof"¹¹ naast de kerk, de villa "De Bongerd", het ooievaarsnest, de Jugendstil-villa van de familie Van Reede en de oude pastorie was absoluut noodzakelijk, maar wel graag in een razendsnel tempo, want het liep al tegen vieren en we wilden haar ook nog "De Adelaar" laten zien met zijn trapgevels. Na een korte coffee-break in "De Twee Schimmels" stapten we de weg over om ontvangen te worden door de heer Smeenk van de boerderij "De Adelaar". Niet alleen het oude voorhuis met de wapenstein van de Te Lintelo's moest op de colorpictures, ook toonde ze veel interesse in de nieuwe ligboxenstal en de melkstal van de heer Smeenk. Tenslotte kwam ze heel schuchter met de hamvraag:

"Zou ze het interieur van een Nederlands huis mogen zien?". Toen dat door de familie Smeenck werd toegestaan en Marie had rondgekeken was haar reactie na afloop: "It was great, what a wonderful people, thans you all very much".

Het was onder-
tussen zo don-
ker geworden,
dat ons niets
anders over-
bleef dan te
gaan koffiedrin-
ken bij de fa-
milie Huisman.
Toen ik tegen
zessen bij de
carpool-plaats
afscheid van
haar nam, zei
ze, dat ze de
volgende och-
tend naar het
Kasteel "De
Voorst" bij
Eefde wilde
gaan, ondanks
het feit, dat
het geen stam-
slot van de
Amerikaanse tak
Van Voorst was.
En, we zouden
als Oudheidkun-
dige Kring Voorst
op de hoogte
worden gehouden
van de Van Vorst-
Foundation, het
museum dat ge-
sticht zou worden
en waarin men al-
le historische
documenten, schil-
derijen, foto's
en andere realia
zou bijeenbrengen.
Bij het afscheid
dacht ik hetzelf-
de als de heer
Huisman, het was
een machtig mooie
middag geweest.

Mrs. Marie Van Vorst Williams
en de heer Huisman bij het
kasteel "De Nijenbeek" bij
Voorst

III. De Amerikaanse tak Van Voorst.

Er zijn in Noord-Amerika twee verschillende families met de naam Van Voorst, de ene stamt af van Cornelis van Voorst en zijn zoon Ide van Voorst, de andere Gerrit Jansen van

Voorst en zijn enige zoon Jan van Voorst. Leden van de eerste familie spellen hun naam als Van Vorst, de andere tak noemt zich Van Voast. Hieronder zullen we nagaan hoe Cornelis van Voorst in Noord-Amerika kwam.

De familie Van Voorst was een burgerfamilie, die reeds meer dan 200 jaar in de stad woonde en werkte als handelaar, winkelier of handwerksman. Rond 1500 woonde ene Willem van Voorst met zijn vrouw Joosten van Welpen in Utrecht. Een van hun zoons was ook een Willem van Voorst en deze had in 1525 een dochtertje Marie. (You see, it's for the first time, my name, Marie van Voorst)

Cornelis van Voorst werd in 1580 in Utrecht geboren. Hij werd houtbewerker en hij voltooide zijn vakopleiding in Italië. Bij terugkomst in Nederland vestigde hij zich als ebbenhout-beeldhouwer/houtsnijder in Utrecht. In 1611, vier jaar na zijn huwelijk, gebeurde er iets waardoor hij naar Noord-Amerika zou vertrekken. Politiek gezien was het in Nederland een zeer onrustige tijd. De 80-jarige oorlog woedde in alle hevigheid. De Zuidelijke Nederlanden bleven Spaans, de Noordelijke vormden nu "Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden". In 1609 begon een periode met enige rust, het "Twaalfjarig Bestand". Nederland werd verscheurd door politieke en godsdienstige ruzies. De regering werd gecentraliseerd in Den Haag, maar o.a. de handelssteden Amsterdam en Utrecht waren hier fel tegen. Vooral Utrecht wilde niet voor de landsregering buigen. In 1610 stuurde de Staten-Generaal de legerchef met een soldatenmacht naar Utrecht en een aantal "weerbarstige lieden" werd gevangen gezet. De rechtbank van Utrecht veroordeelde 9 mannen tot zeer strenge straffen. Op 8 mei 1611 kwam het eindoordeel van de rechters: "Allen werden verbannen!" en de gestraften moesten met hun gezinnen ons land verlaten.

In 1609 was kapitein Hendrick Hudson naar De West vertrokken en hij streek neer in Noord-Amerika bij een brede rivier. Een aantal kolonisten bleef achter en men stichtte er de Neu Netherland Company in 1614. Het is niet bekend waar Cornelis van Voorst naar toe is gegaan na zijn verbanning, mogelijk naar Engeland. Uiteindelijk vestigde hij zich met zijn gezin langs de Hudson rivier en het ging hem daar zeer voor de wind. In 1629 zocht Michael Paeuw, burgemeester van Amsterdam en tevens een der directeuren van de West Indische Compagnie een ervaren "Indian Pioneer" om directeur te worden van de pas opgerichte kolonie "Pavonia". Toen Cornelis van Voorst in 1630 voor zaken naar Holland ging, kwam hij in contact met Michael Paeuw. Het gevolg van deze ontmoeting was, dat Cornelis van Voorst op 22 november 1630 terugzeilde naar Amerika, waar hij op de westkust van de Hudson rivier als Director of Pavonia voet aan wal zette. Tot aan zijn dood in 1638 bleef hij in Pavonia.

Ide van Voorst, geboren op Manhattan Island in 1630, als de enige zoon van Cornelis van Voorst en zijn tweede vrouw Vrouk Ides zette de naam Van Voorst om tot Van Vorst en hij werd zodoende de eerste voorvader van de Amerikaanse dame die het dorp Voorst medio december 1990 bezocht.

L. Sevenster.

De notities van Louis P. de Boer A.M. over Cornelis van Voorst bevinden zich in het archief van onze Vereniging.

ONS FOTO ARCHIEF.

De foto in het vorige nummer van de Kronijck van het gezelschap voor een huis, gefotografeerd door Piet Coldewey van het buitengoed "De Parkelaer", is getraceerd. De heer T. Kloosterboer vertelde mij, dat de familie Ten Velde staat afgebeeld voor de boerderij "Groot Schaasberg" bij Okkenbroek. Waarschijnlijk heeft de heer Coldewey de foto genomen toen hij daar in de buurt aan het jagen was.

De nieuwe puzzel is: "Wie staan afgebeeld op de foto uit Wilp?" Voor de oorlog was de pomp bij de kerk nog in gebruik en het was een prachtig plekje voor een praatje. Ook het jaar van de opname is onbekend.

L. Sevenster.

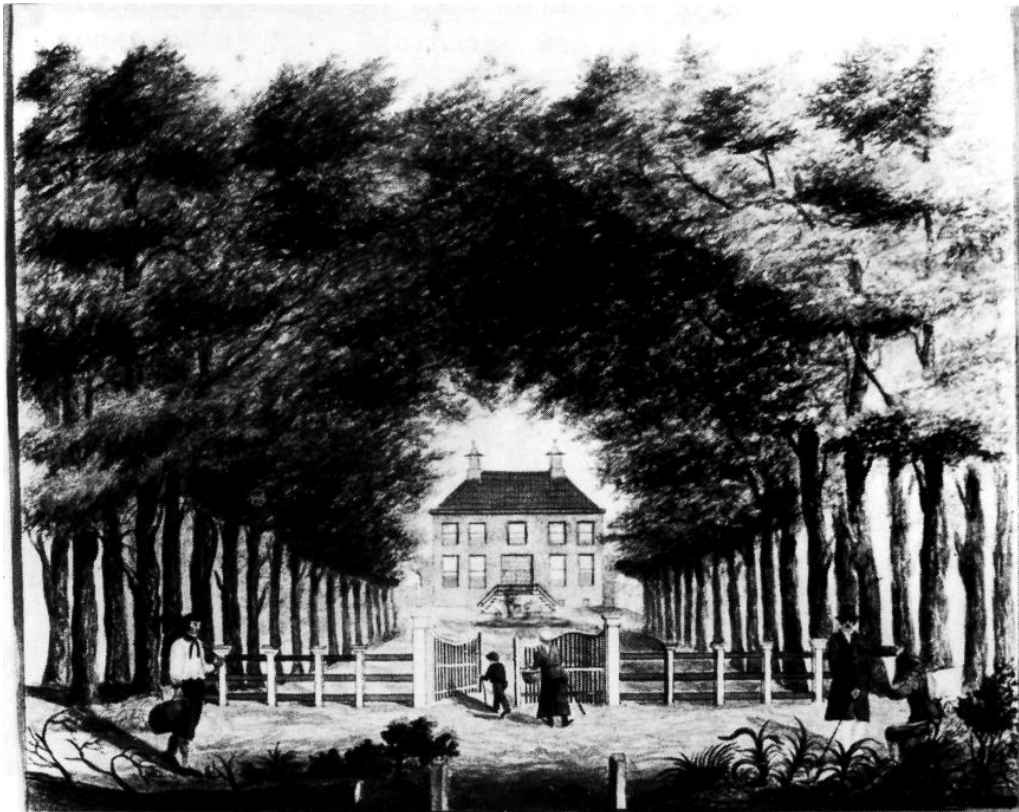
"DE PARKELER" IN TWELLO.

Een villa op 2 aguarellen?

A. De tombola.

In de twintiger jaren van deze eeuw was het de gewoonte, dat er een tombola gehouden werd op een familiefeest. Iedereen bracht een present mee en alle ingezette giften werden via spelletjes verdeeld. Toen de heer J.W.J. IJssel de Schepper uit Deventer jarig was, nodigde hij een aantal kennissen uit dit heugelijke feit te komen vieren met een tombola, niet met huishoudelijke,, doch met kunstzinnige cadeaux.

Ook Piet Coldeweij uit Twello was uitgenodigd en hij besloot twee aardige aquarellen, die waren ingelijst in een royaal kader, voor de tombola in te leveren. De 2 tekeningen van een onbekend landhuis waren zijn eigendom geworden toen hij de villa "De Parkeler" in 1924 had gekocht, inclusief de meubeltjes, de wanddecoraties, het keukengerei en de tuingereedschappen die de vorige bewoners hadden achtergelaten. De 2 aquarellen waren ongedateerd, hadden geen signatuur, zagen er netjes uit, maar hadden geen echte waarde, precies geschikt voor een tombola.

Frontzijde Parkelaar, aquarel 33 x 40,3 cm eig. fam. IJssel de Schepper te Deventer.

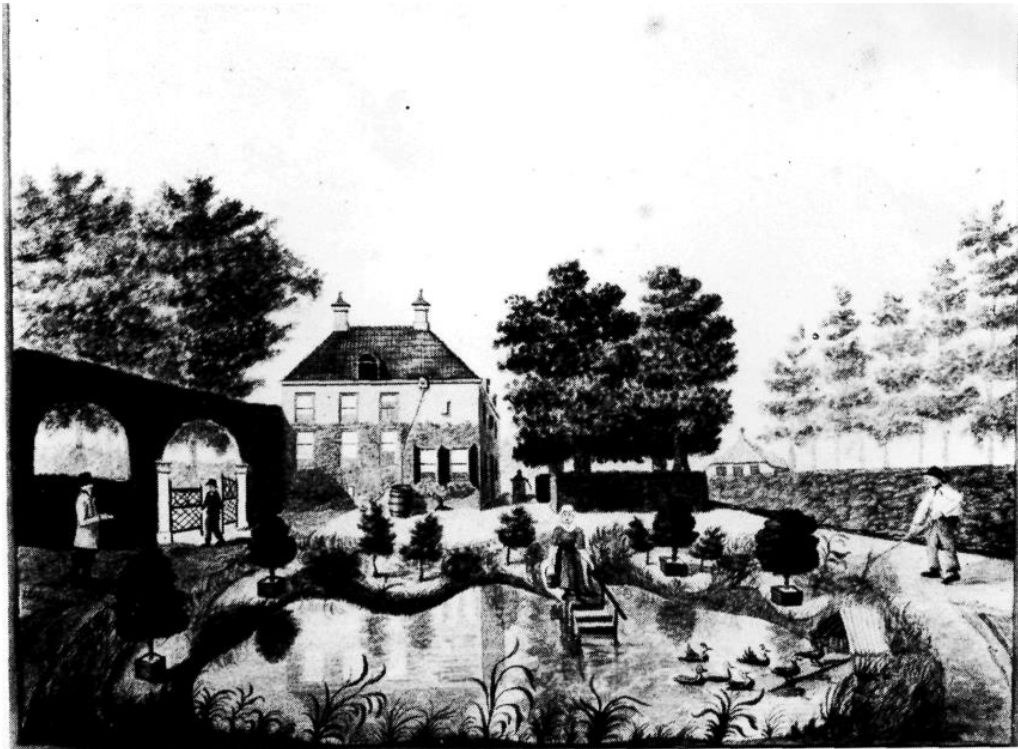
Toevallig werden de beide ingelijst aquarellen door de jarige gastheer, de heer J.W.J. IJssel de Schepper gewonnen. Jarenlang hingen ze in het statige huis in Deventer aan de muur, maar toen hij kleiner ging wonen, schonk hij de ene aan zijn zoon, de andere aan zijn dochter. Ze hangen heden ten dage op verschillende adressen in Deventer, met als enige bekende achtergrond het gegeven: "Ze komen van de Parkeler in Twello!"

B. Welk huis is het?

De heer A.W. Peet, een onzer Deventer leden, stelde mij op de hoogte van de verblijfplaats van de 2 afbeeldingen van het onbekende landhuis. Ook hem fascineerden de 2 aquarellen.

Waren het fantasieën, was het een vroege afbeelding van de "Perckelaar", was het een afbeelding van een ander huis van een vroegere bewoner van het landhuis? Had de "Parkeier" vroeger een rechte oprijlaan naar het centrum van het huis, nu is daar niets meer van te zien?

Oude topografische kaarten geven ons het antwoord op de laatste vraag. Zowel de militaire kaart uit 1850, als die uit 1867 geven een rechte oprijlaan te zien. De kaart uit 1886 geeft aan, dat de toegang van het huis vanuit Twello via een bocht geschiedt. De kaart van de Veluwe en de Veluwezoom, getekend door M.J. de Man in de jaren 1802-1812, geeft aan, dat de "Parkeler" 2 koetshuizen aan de voorzijde had. Een hiervan komt ook op "onze aquarel" voor. Het aantal verdiepingen klopt, de raamindeling niet meer, als men de oude situatie met de huidige vergelijkt. De oorspronkelijke empire schuiframen in het front zijn vervangen door de huidige vensters.

Achterzijde Parkelaar, rechts een Koetshuis, aquarel
33 x 40,3 cm eig. fam. IJssel de Schepper te Deventer.

Als we van de plaatsing van de schoorstenen op beide aquarellen uitgaan, dan moeten we concluderen, dat het huis in de 2e helft van de 19e eeuw is vergroot. Buitengewoon interessant is de eerste kadastrale kaart van "De Perkelaar" uit 1830. We herkennen hierop het huis, de 2 koetshuizen en de grote laan voor het landgoed met de dubbele rij bomen. Deze kaart van "De Perkelaar" komt mooi overeen met de aquarel die de situatie aan de frontzijde weergeeft.

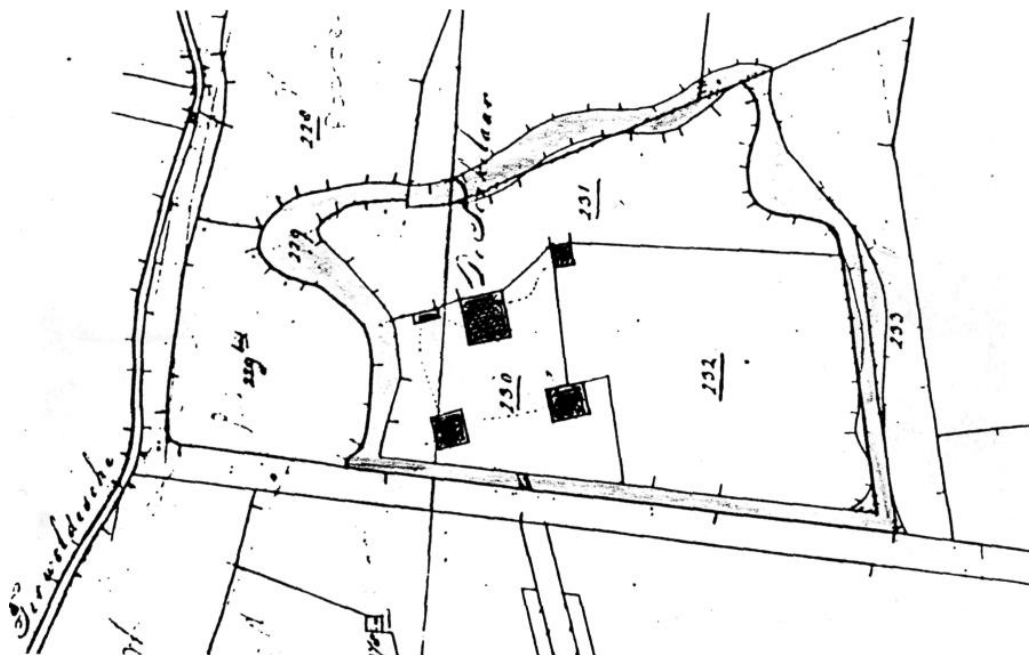
Blijft nog over hoe de bewoning geweest is ten tijde van de aquarellen, daarover geeft het bevolkingsregister van Twello ons mogelijksterwijs een antwoord.

Net als de heer Peet kom ik tot de conclusie, dat de 2 onbekende aquarellen de voor- en achterzijde van de "Parkeler" weergeven naar de situatie rond 1860-1870. Het blijft natuurlijk een veronderstelling totdat bouw- of verbouwtekeningen van de "Parckelaer" uit onbekende archieven opduiken die onze stelling ondergraven.

C. Piet Coldewey en "De Parkeier".

Het is interessant iets meer van de relatie Piet Coldewey en "De Parkeler" te vertellen. Piet Coldewey, geboren op 16 januari 1877 in Deventer, zoon van Jacobus Albertus Coldewey (1846-1902) en Anna van Delden (1853-1910) woonde in Deventer. Hij logeerde vaak bij zijn grootmoeder Janneke Bussink die getrouwd was met Ds Samuel Henricus Coldewey, zij woonde aan de Duistervoordseweg in Twello in de villa "Jachtlust".

Pieter was directeur van Jb. Bussink's en A.P. Pieterman's Deventer Koekfabriek N.V. Daarnaast was hij een begenadigd kunstschilder, vooral van bloemstukken en een verwoed fotograaf. Regelmatig zwierf hij door Twello en omgeving,

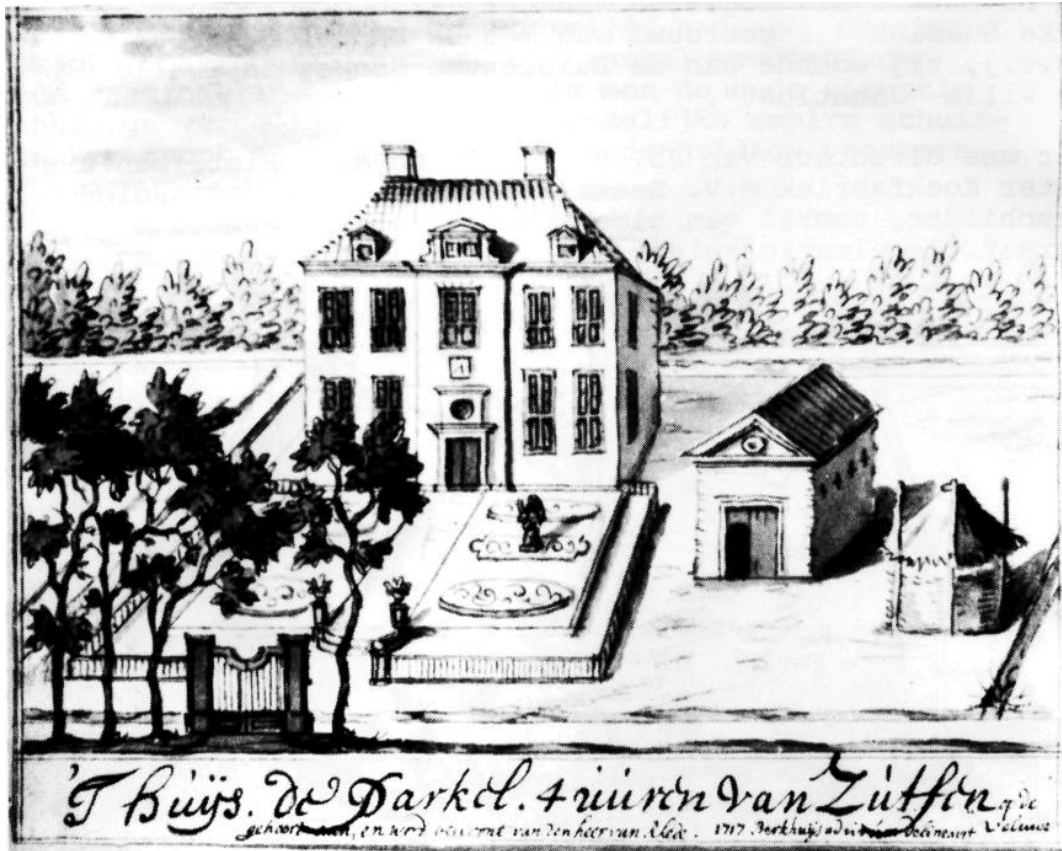
Detail Kadastrale kaart 1830. De Parkelaar met gracht en bijgebouw.

zo ook rond de "Parckeler". De villa, eigendom van Dina Margaretha de Vries, was sterk in verval geraakt. Het romantisch gelegen huis met de vervallen tuinen binnen de grachten en waterpartijen had een grote aantrekkingskracht op Pieter Coldewey als schilder en als fotograaf in de jaren 1900-1920.

D. "De Perkeler".

De oudste vermelding van "De Perkeler" vinden we in een brief uit 1434 die in het Rijksarchief in Arnhem berust. Later vinden we vermeld, dat de weduwe Van Suderhuijs het goed in 1514 overdroeg aan Johan Sloet. In 1682 wordt Ernst van Reede eigenaar van de bezitting. Bij zijn overlijden in 1713 gaat het over op zijn zoon Johan Frederik van Reede, wiens zoon Frederik Godart van Reede de "Parckelaer" nog bij leven overdraagt aan zijn dochter Coenradina Willemina van Reede. Na haar dood gaat het nogmaals over in handen van

een Van Reede. De laatste echter verkoopt de "Parkeler" in 1840 aan Jacob Roeters van Lennep. Bij zijn overlijden in 1861 gaat het landgoed naar zijn zoon Herman Christiaan Roeters van Lennep, geboren op 20 december 1820. Deze Herman trouwde met Cornelia Boukje Maria Beijeren die op 13 juli 1832 werd geboren.

Oudste afbeelding Parkelaar, met als onderschrift:
't Huys de Parkel, 4 uren van Zutphen op de Veluwe,
gehoord aan, en word bewoond van den heer van Rhede.
1717 Berhuys ad vivitum delineament Veluwe.

In het bevolkingsregister van Twello uit de periode 1860-1890 lezen we, dat het huis, toen genummerd B75, wordt bewoond door de heer en mevrouw Roeters van Lennep, hun kinderen, Jacob (geb. 1849), Gerrit Jan Adriaan (geb. 1850) en Johanna Hermina (geb. 1851), de Zwitserse gouvernante Albertine Bruggen, meiden, een inwonende tuinman en later nog een inwonende koetsier. Voorwaar een huis met "grande allure". Toen zijn vrouw in 1865 stierf, hertrouwde hij in 1868 met Zelig Uranie Laure Jaccard, geb. 15 april 1843 in Zwitserland. Na de dood van haar man bleef zij op de "Parkeler" wonen. Uiteindelijk verkochten zij en de kinderen Roeters van Lennep de villa aan Mr Jacob Jeronimo de Vries. Na het overlijden van de heer De Vries ging het sterk verkleinde landgoed naar zijn zuster Dina Margaretha de Vries die in Geneve woonde.

Het bevolkingsregister 1890-1900 vertelt ons dat het huis, nu B78, in die jaren bewoond werd door:

1. Jaccard, Zelig Uranie Laure, geb. 15 april 1843, zonder beroep,

-
2. de Vries, Jeronimo, geb. 25 juli 1844,
3. van Zeist, Gerard, geb. 19 oktober 1855, daghuurder.

Hieruit blijkt dat er geen inwonend personeel was ten tijde van mevrouw Roeters van Lennep-Jaccard of die van de heer De Vries. Het huis en de tuinen vervielen meer en meer, soms stond het huis jaren leeg.

Het bevolkingsregister 1900-1910 geeft aan, dat er eerst een kandidaat-notaris, genaamd Theodore Henri Lucassen, geb. 21 april 1877, als huurder optrad, doch hij vertrok weer op 1 november 1909. Tegelijkertijd werd het huis, vernummerd als B91, op 28 april 1905 betrokken door een Haarlemse dame, Petronella Catharina de With, geb. 24 april 1855. Zij bleef

Parkelaar rond 1900.

er 8 jaar wonen en vertrok op 14 november 1913 naar Den Haag. Weer bleef de villa enkele jaren zonder bewoners.

Het bevolkingsregister 1910-1930 zegt ons, dat het huis, B100, op 15 december 1919 betrokken wordt door een nieuwe huurder, de tuinman Gerhard Wolters, geb. 18 april 1899 en zijn vrouw Berendina Zwiers, geb. 11 juni 1900. Hun zoon Jan Wolters wordt een half jaar later, op 7 april 1920 op de "Parkeler" geboren. De jonge familie Wolters bleef niet lang op het landhuis wonen. En weer stond het huis leeg en mevrouw Dina M. de Vries in Geneve zocht nieuwe huurders.

En deze kwamen, want op 4 mei 1921 betrok de heer Pieter Coldewey, als beroep gaf hij op aan de ambtenaar der Gemeente Voorst "koekbakker", samen met zijn zuster Martha de villa "De Parkelaar". Zij namen twee inwonende dienstbodes uit Deventer, Geertruida Hoefer, geb. 12 april 1870, (die op 19 november 1924 naar Den Haag vertrok) en Martina Bekman, geb. 11 oktober 1893, die naar Deventer terugging op 6 februari 1925.

De nieuwe huurder had het zo geweldig naar zijn zin, dat hij de eertijds grote bezitting "De Parkeler", maar nu behoorlijk gedecimeerd, in 1924 kocht. De tuinen liet hij in een ware bloemenzee veranderen, het park was idyllisch, getuige de vele foto's die Piet maakte. Het interieur werd steeds meer verfraaid met de prachtige bloemstilleven in olie- verf die Pieter schilderde naar bloemen en planten uit zijn eigen tuin.

Zijn zuster Martha vertrok op 19 november 1924 naar Den Haag waar zij bleef tot 24 juli 1931. Zij heeft jarenlang gewoond op nummer J386a in Twello, in 1953 vernummerd tot Rijksweg 65, maar op 3 juli 1940 ging zij definitief op "De Parkeler" wonen. Na het overlijden van Pieter Coldewey op 19 oktober 1962 bleef zijn zuster op de villa wonen, eerbiedwaardig door ieder genoemd "Juffrouw Coldewey". Na haar overlijden op 2 juli 1989 hebben de erfgenamen "De Parkeler" verkocht aan de heer P.P.M. Wijnands en mevrouw G.A.L. Wijnands-Van der Lande in oktober 1989. Na een grondige restauratie gingen ze met hun kinderen in juli 1990 het huis bewonen.

Bij de laatste restauratie van "De Parkeler" in 1990 heeft men geen gebruik gemaakt van de 2 aquarellen van de familie IJssel de Schepper, want het raadsel is nog niet opgelost.

Laten ze "De Parkeler" zien uit de tijd van de rijke familie Roeters van Lennep uit de jaren 1860-1870?

L. Sevenster.

Gebruikte bronnen;

1. Uit de geschiedenis van Twello, Mr H.H. Evers 1928.
2. Middeleeuwse Kastelen van Gelderland, F.M. Eliens en J. Harenberg, 1984.
3. Herstelplan van "De Parkeler" in Twello, Ir Van Grond, 1985.
4. Huize "De Parkeler" te Twello en haar bewoners (1434-1988) S. Laansma 1988.
5. Deventer Dagblad van 25 juli 1990, artikel door Wiel Paalman.
6. Deventer Dagblad van 28 september 1990, artikel door Mr J.H. Hermsen.
7. Gemeentearchief van de Gemeente Voorst te Twello.

Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello (deel 16)

I. Over Gerard van Keppel, de eerste predikant van Twello (1592-1600) weten we een en ander dankzij een interessant, los overgeleverd stuk in het rijksarchief te Arnhem. Het laat ons zien hoe anno 1594 het er in Twello en Terwolde bij stond. Het stuk is een lijst met allerlei klachten, door van Keppel ingediend bij de classis. Overveluwe, waaronder Twello en zijn buurdorpen ressorteerden. Regelmatig kwamen de predikanten van die regio bijeen om de kerkelijke stand van zaken in hun dorpen te bespreken en de nodige besluiten te nemen. Helaas zijn de oudste notulen pas vanaf 1598 bewaarde gebleven. Des te waardevoller is het losse stuk uit 1594. Het werd de classis op 12 juni te Wageningen aangeboden. Het opschrift luidt: "Gravamina" (=bezwaren, klachten). Het was opgesteld, zo lezen we, door de kerkeraad van Twello en Terwolde. Van Keppel had namelijk van 1592 tot 1597 ook Terwolde onder zijn hoede.

Nu moeten we ons bij het woord "kerkeraad" in die begintijd niet te veel voorstellen: naast de predikant hooguit een ouderling en een of twee diakenen, mannen, die van Keppel uit de kerkgangers gekozen en zich toegevoegd had. Heel proviso-risch en voorlopig. Hij zal Zutphen voor ogen gehad hebben, waar hij een jaar gewerkt had (zie vorig nr) en waar onder zijn leiding een kerkeraad ingesteld was en gefunctioneerd had. Dat moest hier ook kunnen. Maar het werd een teleurstel-ling. Na enige tijd lezen we niet meer van ouderlingen en diakenen in Twello en Terwolde. Het zou nog meer dan 200 jaar duren, voor in beide dorpen officieel een kerkeraad werd inge-steld. In Wilp, Voorst en Nijbroek was het al evenzo. Hoe dat zo gekomen is, welke factoren hier werkten, daarover later.

De genoemde klachtenlijst was namens de kerkeraad ondertekend door Paschier Hoorne als ouderling en door Steven Syrickzen-soen Warssot (?) als diaken. Van geen van beide heb ik nadere gegevens kunnen vinden. Hoorne moet een man van zeker aanzien geweest zijn. Onder zijn naam tekent hij zijn familiewapen, een jachthoorn met draagband.

1. We gaan nu de lijst punt voor punt na. De eerste klacht be-trof het traktement van de dominee. Als van Keppel vorig jaar, na de oplossing van het conflict met het Hof te Arnhem (zie vorig nr) al gedacht had, dat het met zijn traktement nu wel in orde zou komen, kwam hij bedrogen uit. Tot nog toe had hij weinig of niets voor zijn levensonderhoud ontvangen Armoe in de pastorie. De oorzaak? Wilden de pachters van pastorieland niet betalen? Een stil protest tegen de komst van een predi-kant? Of was het nochalance? Waren zij in de jaren, dat er geen pastoor meer was maar ook nog geen dominee, er te zeer aan gewend geraakt helemaal niets te betalen? Of zat het vast op schout van Menen, die bij de boeren er niet genoeg achter heen zat, dat ze hun verplichtingen jegens hun predikant zou-den nakomen? Het laatste is het meest waarschijnlijk. Het Hof had aan de schout wel bericht, dat de stop op het traktement van van Keppel was opgeheven, maar hij had de zaak laten lo-pen. De classis werd nu gevraagd bij het Hof te bepleiten, dat de schout gelast zou worden te zorgen, dat de dominee

kreeg, waar hij recht op had, "dairmet men zynes dienstes niet gans beroevet werde". Dit was een waarschuwing. Kwam er geen verbetering, dan zou Twello zijn predikant moeten missen en van zijn dienst beroofd worden. Hij zou dan naar een andere plaats gaan, waar men bereid was een dominee het hem toekomende te geven. De vermaning heeft kennelijk geholpen, want van Keppel is gebleven.

2. De tweede klacht betrof het feit, dat van Keppel twee dorpen te bedienen had: Twello en Terwolde. Het was een gestaag heen en weer reizen, in de winter langs soms onbegaanbare wegen. Zondags had hij 's morgens dienst in het ene dorp, ¹ s middags in het andere. Door de week was hij dan hier dan daar voor een huwelijksbevestiging, een begrafenis of bezoek aan zieken. Niemand in de beide dorpen was er tevreden mee. De kerkeraad verzocht nu bij de classis voor elk dorp een eigen predikant, en dit financieel ook mogelijk te maken. Het zou nog 21/2 jaar duren, voor het zo ver was.

3. De derde klacht betrof de vervallen staat van kerk, pastorie en kosterschoolmeesterhuis. Nadat in 1591 de oorlogsomstandigheden geweken waren, lag menig dorp er geschonden en desolaat bij. De "huislieden" gingen aan de slag woningen en hofsteden te herstellen. Maar de kerk was het laatst aan de beurt. Dit hield verband met de onzekerheid in die tijd van overgang rome-reformatie. Hoe zou het nu verder gaan?

Men wachtte af. Met dit gevolg, dat als er een predikant zou komen, hij de dienst moest houden in een kerk, die daar nauwelijks geschikt voor was, verwaarloosd, vervallen, soms bouwvallig als zij was. Soms stonden altaren en beelden er nog in. Het kostte heel wat haar te herstellen en voor de protestantse eredienst geschikt te maken. Dit was voor rekening van de kerspelluiden en wie dit organiseren moest, was de schout. En als deze, zoals die van het ambt Voorst, overtuigd rooms-katholiek was, zal er niet veel vaart achter gezet zijn. Twee jaar later had de kerkeraad nog altijd reden tot klagen bij de classis.

Met de pastorie of "wheeme" was het al even droevig gesteld. Jarenlange leegstand en nalaten van onderhoud hadden hun tol geëist. Zo er al in die tijd gezinnen in gewoond hadden, dan was zij wel volkomen uitgewoond. Zo konden de van Keppels bij hun komst in Twello er niet in. Mogelijk vonden ze eerst onderdak in de Terwoldse pastorie. Die was juist in die tijd (nov. 1592) door het overlijden van de laatste pastoor vrijgekomen. Mogelijk is ook, dat zij een huis in Deventer betrokken. Het gebeurde in die tijd wel vaker, dat een dorpspredikant vanuit een naburige stad zijn gemeente bediende. In ieder geval is zeker, dat toen hij later een werkkring in Deventer aanvaardde, hij daar al een huis bezat. Wanneer de Twellose pastori weer bewoonbaar was weten we niet. In 1594 vroeg de kerkeraad nog "dat des predicanten huys opgebouwet werde".

Ook het huis van de schoolmeester had dringend herstel nodig. Twello was zo gelukkig zo'n functionaris te hebben. Die waren toen schaars, vooral een goede schoolmeester, die, de nieuwe leer toegedaan, haar naast de andere vakken aan kinde-

ren kon onderwijzen. Maar om hem te behouden moest hij, naar het oordeel van de kerkeraad, een beter salaris hebben, "offte uuth armoet moet hy zijn dienst verlaeten".

4. Terwolde had helemaal geen schoolmeester. Vandaar punt vier op de klachtenlijst: "Dat Terwoelde eenen goeden, godtzaligen schoelmeister gestelt werde". Zo'n man was onmisbaar, wilde de jeugd niet zonder kennis en zonder tucht opgroeien. Hij was ook onmisbaar voor de predikant. Als koster zorgde hij voor de kerk en voor de kerkdiensten; als voorzanger oefende hij de kerkgangers in het zingen van psalmen van David; als onderwijzer leerde hij de jongens en meisjes niet alleen lezen en schrijven maar ook de Catechismus. Hij was de rechterhand van de dominee bij de opbouw van de gemeente. Het gebeurde wel, dat als niemand voor die functie te vinden was, uit nood de predikant de school waarnam.

5. Het vijfde punt betrof de levenswandel van de dorpelingen. Die liet soms veel te wensen over. Er waren gelegenheden waarbij men danig uit de band sprong. Twee worden er genoemd: "onnutte bruytlachten (bruiloften) und kynder-offte doopbieren". De trouwdag en de doopdag waren van ouds bijzondere dagen, die feestelijk gevierd werden met maaltijden waaraan overvloedig gegeten en gedronken werd. Vooral op doopfeesten vloeide het bier (de volksdrank) rijkelijk, veelal al te rijkelijk, met alle gevolgen van dien. De kerkeraad verzocht nu de christelijke overheid daar paal en perk aan te stellen. Die feesten dienden tot niets.

Men heeft wel gezegd, dat van Keppel en zijn mannen overdreven. Als calvinisten zagen zij de dingen te zwart. Het ging om onschuldig vermaak. Maar als wij in een archiefstuk lezen, hoe voor die tijd pastoors van de Veluwe bij hun superieuren al klaagden over de leefwijze van hun parochianen, daarbij soortgelijke voorbeelden aanvoerend als van Keppel, dan vragen wij ons af, of het wel zo onschuldig was. Ook vragen wij of die buitensporigheden misschien verband hielden met de dagelijkse strijd om het bestaan op een schrale Veluwe of misschien nog eerder uitvloeisels waren van de oorlogsomstandigheden van de afgelopen jaren (plundering, inkwartiering, armoede) die verruwend gewerkt zullen hebben.

6. Het zesde punt betrof huwelijkszaken. Het gebeurde wel in Twello of Terwolde dat een paar, van doel om te trouwen, wel de vereiste afkondiging in de kerk op drie opeenvolgende zondagen liet doen, maar het sluitstuk, de bevestiging door de predikant, achterwege liet. Ze leefden als gehuwden, kregen kinderen. Ze meenden dat de afkondiging voldoende was voor een wettig huwelijk. De roomse kerk was daar nooit duidelijk over, de hervormde wel. Zonder bevestiging als getrouwen leven was eedbreuk. Of er ook waren, die na de afkondiging, elders zich heimelijk door een priester in de echt lieten verbinden, wordt het niet vermeld, maar is wel waarschijnlijk. De afkondiging in het eigen dorp gaf hun dan een schijn van recht.

7. Het zevende punt betrof de dooppraktijk. Er waren ouders, die hun kind lange tijd, soms wel jaren, ongedoopt lieten. Soms was dit uit onverschilligheid, uit verachting van het sacrament. Niet altijd. Het kon ook een kwestie zijn van

zuinigheid. Elk jaar een doopfeest ging menig dorpeling boven de begroting. Een aantal kinderen opsparen voor de plechtigheid was goedkoper. De kerkeraad dacht er anders over. Ook klaagde hij over het "privatim" (d.i. aan huis) dopen van kinderen. De synode had het uitdrukkelijk verboden: de doop moest in het openbaar, zondags in de kerk geschieden; alleen in het uiterste geval, als een kind dreigde te sterven, mocht het aan huis. Toch werd, blijkens de klachten, nogal eens van de regel afgeweken. Op aandrang van overbezorgde ouders? Of onder druk van adellijke ouders, die hun kasteel de enig passende plaats voor de plechtigheid vonden?

Een andere misstand was, dat soms ouders, zonder noodzaak en met voorbijgaan van eigen predikant, met hun kind naar een ander kerspel trokken om het daar door een andere predikant te laten dopen. Wat zat daar achter? Minachting voor ds van Keppel? Of, wat hier genoemd wordt: "superstitie", d.i. bijgeloof, namelijk dat de doop door de ene predikant beter, echter zou zijn dan door een ander? Naar welk dorp men ging en naar welke predikant wordt niet vermeld. We kunnen slechts gissen. Misschien was het wel naar Johannes Cleeffken in Wilp, een gewezen rooms geestelijke, al een paar jaar pogend als predikant erkend te worden, maar steeds afgewezen, doch nog steeds geduld, in Wilp voortgaand met preken, dopen en trouwen. Trok hij mensen uit Twello en Terwolde? Over deze Cleeffken in een volgend nummer meer.

8. Het achtste punt betrof de kerkgang. Hoeveel Twellonaren en Terwoldenaren zondags naar de kerk gingen, weten we niet. Er zijn geen getallen van overgeleverd. Wel is onze indruk dat, ook al was iedereen vrij om al dan niet naar de kerk te gaan, het een tamelijk aantal geweest is. Men bedenke: kerkgang hoorde bij het levenspatroon. Daar ontmoette men elkaar. Daar wisselde men nieuwtjes uit. Daar deed de schout zijn afkondigingen betreffende koop en verkoop, verpachting enz. Daar moest men wel bij zijn. Het was wel wennen, dat er nu geen pastoor op de preekstoel stond maar een dominee. Maar van afkeer van of haat tegen de nieuwe leer, als in Apeldoorn, waar grote groepen mensen tijdens de kerkdienst op het kerkhof stonden te schreeuwen, en op een andere keer een dronken vent de kerk in stuurden, en ook wel een schreeuwend kalf, om elke dienst onmogelijk maken, daarvan lezen we in onze dorpen niets.

Ik schat, dat we globaal de dorpelingen in drie groepen kunnen verdelen: 1. een kleine groep van uitgesproken hervormden, 2. een kleine groep uitgesproken rooms-katholiek blijvend en 3. de grote meerderheid, die voorlopig geen keuze deed maar afwachtte, meer of minder welwillend staande tegenover het nieuwe. Uit die grote groep van onbeslistten zal het gros van de kerkgangers gekomen zijn.

Toetreden tot de gemeente deed maar een enkeling. Waar lagen de weerstanden? Minder op het punt van de leer. Meer kwamen ze tot uiting in het daagse leven. Ik denk aan de gehechtheid van velen aan oude roomse gebruiken, zoals klokluiden op bepaalde uren en bij overlijden, het bidden op de graven voor de

zielerust der gestorvenen en andere gebruiken, verweven in het dagelijkse leven. Men begreep, dat men bij een overstap veel zou moeten prijsgeven. Wie belijdenis deed van de gereformeerde leer verplichtte zich tot een andere manier van leven: in soberheid, zelftucht, afzien van verschillende vormen van vermaak. Dit vroeg om een weloverwogen persoonlijke beslissing, waar velen nog lang niet aan toe waren. Tientallen jaren bleef die houding van onbeslistheid vrij algemeen. Eerst rond 1650 kwam er een kentering. Dan zien we het aantal gereformeerde lidmaten flink toenemen en parallel daar aan ook het aantal overtuigde rooms-katholieken.

Om nog even terug te komen op de oude gebruiken, waar men zo gehecht aan was, een zeer oude gewoonte was bij een trouwerij het feestelijk inhalen van het bruidspaar in de kerk. Met muziek en dans werden bruid en bruidegom de kerk ingeleid, ja soms met geweerschoten (wat wel eens tot ongelukken leidde, zo een keer in Twello). Geen wonder dat de kerkeraad zich er tegen keerde. Onder punt acht van de klachtenlijst lezen we, dat hij de classis verzocht aan een en ander paal en perk te stellen, dat voortaan "bruydegom ende bruyt zonder gespeelen gedans und aller lichtverdicheit voir angehavener praedicatien (dus voor het begin van de preek) met tucht in de kercken koemen (ze mochten niet pas aan het eind binnen komen, de preek moesten ze horen) und volendichter praedicatien (dus na de preek) in die heilighe ehe (huwelijk) bevestighet ende getrouwet te werden".

9. Dat niet allen, die zondags kerkwaarts gingen ook in de kerk kwamen, blijkt bij het negende punt. Daar wordt er over geklaagd, dat voor en tijdens de dienst allerlei mensen op het kerkhof liepen, druk pratend, terwijl anderen zich daar met de bal vermaakten, wat ook het nodige rumoer veroorzaakte. De nabijheid van de herberg, waar meerderen hun biertje dronken, deed er ook al geen goed aan. Ja, ook in de kerk was het onder de preek lang niet zo eerbiedig en rustig als wij zouden verwachten. Er was een komen en een gaan en gepraat. Een schout nam wel eens de gelegenheid te baat een kerkganger op zijn belastingschuld aan te spreken. Dit alles moest verboden worden, "de ongestumicheit gestillet" worden.

10. Het tiende punt betrof Johannes Cleefken te Wilp. Over hem meer in een volgend nummer.

11. Het laatste klaagpunt betrof de heiliging van de zondag en de vast- en bededagen. Dan moest "van allen arbeyt rost und stylstandt gehalten werden". Algehele rust op "de dag des Heren" was een gereformeerd ideaal. De werkelijkheid was anders, gezien de aanhoudende stroom van klachten bij classis en synode over "schending van de sabbath". De overheid kwam de kerk te hulp. In een Memorie stelde zij o.a.: dronkenschap, op zichzelf al erg, een wortel van allerlei kwaad, was op de dag van God dubbel erg, maakte zijn toorn eens te meer gaande. Om dit kwaad te bestrijden achtte zij het goed, dat op zondag zowel voor als na de kerkdienst de herbergen voor de dorpeelingen gesloten zouden blijven. Alleen doorgaande reizigers konden er voor een verversing terecht. Op overtreding van de bepalingen stonden straffe boeten. Zo hoopte men de "onstumicheit" te dammen.

Een dag van vasten en gebed (op een dag in de week) werd door de overheid uitgeschreven in tijden van ramp, oorlogsgeweld, overstroming, droogte, ziekte (vooral bij pest). Men zag in deze onheilen de straffende hand van God. Een groot deel van de dag was men in de kerk. Door bidden, vasten en bezinning op Gods Woord hoopte men Zijn toorn af te wenden. Dat was hoge ernst. Voor arbeid, spel en herbergbezoek was er geen plaats. Dit alles veronderstelde een levensstijl, waar velen zoals boven al gezegd, niet aan toe waren. Wordt vervolgd.

D. Lekkerkerker.

EEN BOUWKUNDIG RAADSEL.

In de Kronijck van december 1990, 13e jaargang nummer 2 schreef de heer J.H. Hermsen over de boerderij "De Poterijen" aan de Middendijk in Nijbroek. Uit zijn verhaal kan men geen bouwkundige belevenissen van de boerderij ontdekken. Het is niet bekend wanneer de huidige boerderij is gebouwd, verbouwd of vergroot. Vooral dit laatste is van belang wanneer men bij een restauratie de boerderij wil opknappen.

Verhoogde kapconstructie noordzijde.

Op verzoek van de huidige eigenaar, de heer J.H. Dalhuijsen, heb ik in 1989 als fotograaf van de Gemeentelijke Monumenten commissie een serie foto's gemaakt van een opmerkelijk verschijnsel bij de kapconstructie van het achterdeel van de schuur. De foto's werden op statief gemaakt, wiebelend op een laag hooi dat nog op de slieten lag, waarbij het enige licht kwam van enkele dakvenstertjes in de rieten kap.

De kapconstructie is zo opmerkelijk, omdat men boven op de oude hallehuis-gebinten een complete, andere, kap heeft geplaatst op een heel wonderlijke wijze, want de linker- en de rechter draagbalken hadden ongelijke hoogtes. Ter linderzijde kon men de nieuw opgebrachte kap netjes horizontaal bijwerken met evenhoge tussenbalken. Ter rechterzijde echter was de draagbalk veel lager (gezakt) en hier moest men dus tussenbalken gebruiken van verschillende lengtes om ook hier de nieuwe kap waterpas te krijgen.

Kapconstructie zuidzijde.

Aangezien ik nog nooit zo'n wonderlijke manier van ophogen van de kap had gezien, heb ik de serie foto's naar de S.H.B.O. gestuurd, de Stichting Historische Boerderij Onderzoek bij het Openluchtmuseum in Arnhem aan de Schelmseweg 89. Het antwoord van de directeur van de S.H.B.O., de heer C.S.T.J. Huijts geef ik u ondestaand weer.

- A. Kunt u ongeveer aangeven wanneer de verhoging heeft plaatsgevonden?
- B. Wanneer de verbouwing heeft plaats gehad is door ons niet te zeggen. De foto's doen vermoeden dat bij de ophoging van de kap op ruime schaal gebruik is gemaakt van hergebruik van ouder hout. De datering is hierdoor zeer moeilijk. Het vermoeden bestaat bij ons dat, mogelijk in de tweede helft van de vorige eeuw, de gehele kap "vernieuwd" is (als gevolg van brand?) met behulp van een complete kap van een andere gesloopte boerderij. Middels de ophoogconstructie is e.e.a. passend op het onderstel gemaakt. Even plausibel is echter de vooronderstelling dat het middenge-

— deelte van de boerderij aan ernstige verzakking heeft geleden en dat dit in bovengenoemde periode "rechtgetrokken" is. Een combinatie van beide is ook mogelijk.

- A. Is het een gebruikelijke manier van ophogen?
- B. Het is een gebruikelijke manier van ophogen die zich niet beperkt tot het IJsselgebied, maar in heel Midden-Nederland te vinden is.

- A. Waarom werd het achterste deel van de schuur rechts meer verhoogd dan het voorste deel?
- B. De grotere verhoging van het achterdeel had nauwelijks een speciaal doel. Het leverde enige ruimtewinst in de kap, maar dat is op zichzelf onvoldoende reden. Dit steunt wel de suggestie van een hergebruikte kap, waarbij dan het achterdeel het "slechts" paste.

- A. Zou u adviseren de huidige kapconstructie te consolideren of zou er moeten worden teruggestaureerd naar de oorspronkelijke gebinten?
- B. Terugrestaureren raden wij ten stelligste af. Niet alleen levert het de door u reeds verwachte knik in de rug op, de dakhelling zou er ook te flauw door worden, hetgeen met de huidige rietkwaliteit niet wenselijk is. Bovendien is natuurlijk niet precies bekend hoe de kapconstructie was die correspondeerde met de oude situatie, die hoeft niet met de huidige overeen te komen. Tenslotte zijn wij van mening dat boerderijgebouwen met name interessant zijn omdat ze een geschiedenis meedragen die in verbouwingen herkenbaar is. Zolang de veranderingen niet storend waren vormen ze een onderdeel van het karakter van het gebouw en dienen o.i. in stand te blijven.

Tot zover de reactie van de S. H. B. O. van 3 oktober 1989. Mochten er onder onze lezers deskundigen zijn die op het bovenstaande willen reageren, dan zie ik uw commentaar gaarne tegemoet. Hopelijk komen we in een volgende Kronijck op dit "bouwkundig raadsel" terug.

L. Sevenster.

NIEUWE UITGAVEN

"Mijn leven in en om de boerderij de Lange Kamp" door J. Elfrink.
Een 200 bladzijden tellend boek met ca. 25 foto's, verhalen en gedichten. Prijs Fl. 25,--. Beperkte oplage.
J. Lubberts.
